

s'havia introduït la moda --- de servir altres begudes que l'ampolla de rom per fer la copa de l'estudiant, no essent la copa de *bo de bo* per als que més rumbejaven», P. Coromines, *Prometeu* (cap. IV, O. C., 249b5f.), «perilla de *bo de bo* la riquesa forestal», Vergés i Paulí (*Espurnes de la llar* v, 99); si bé amb una força un poc menys emfàtica, aviat això es contragué en *de debò*, que és la forma que predomina ja fa temps en català central, i que ja pertanyia a la llengua escrita més distingida, a principis del segle passat, de manera que era ja la usada en poesia per Aribau: «*de debò*, castigui'm Déu / si, poeta de xurris-burris, / ---» (1845, en el llibre de Montoliu, p. 284). Especialment a Mall. això s'encreuà i sumà amb l'antic *de veres*: «an els corresponsals los recomanam de *bon de veres* que promoguen el treball dins els arxius», A. M. Alcover (BDLC I, 35); mentre que en el Rosselló ha estat la variant del català central, si bé ampliada a la manera de *llavors* o *aixines*, donant de *debones* (Grandó, *Misc. Fabra*, p. 186), «i que s'hi feien de *debones!* / Cada una de les pobres dones / ---» (*Perpiny.*, 60).

Un gran desenrotllament fraseològic ha rebut en català la combinació amb un altre adjectiu o verb impersonal provinent de *BONUS ET*: *bo i llest*, *bo i acabat*. El primer punt d'arrencada venia ja del llatí vulgar. Spitzer ja el 1914 hi assenyalava casos de *bonum plenum* (BDR VI, 113) amb el valor de *bene plenum*, i així ho corroboraren Löfstedt (*VRom.* II, 201) i Tallgren (*NphMgn.* XIX, 85), i ja Balari havia aplegat dades sobre la qüestió (*Intensivos y Superlativos*, pàgines 81-82). El cas no queda limitat al català, car també es troben frases d'aquesta mena en el castellà arcaic de l'Arx. de Hita (veg. nota a 1484c en la meua ed.), que allí aviat desaparegueren. En italià trobem una combinació paral·lela, i ben bé amb els mateixos valors, a base del quasi-sinònim *bello*: *una veste bell'e fatta*, è *bell'e giunto*; amb variacions en els dialectes i en el llenguatge popular de pertot, en especial *bello che*: Spitzer feia notar frases com *belli che scoperti* en cartes de presoners italians (*It. Kriegsgefangenenbriefe*, p. 38); observa Rohlfes que això és viu sobretot en romanesc: «er pallone è *bello che* abotato» (*ASNSL CXLIV*, 287); i d'altra banda en els parlars de la Suïssa francesa tenim, amb ús semblant, la forma patuesa corresponent al fr. *en beau*: *in bé vannà* + inf. (*Gloss. P. S. R.* II, 300). En el mateix català antic tenim la combinació igual a la de l'italià correcte, *bell e*: «aquest ordi deu ésser *bel e purgat*», a. 1282 (Hinojosa, *Reg. Señor. en Cat.*, p. 355).

Endemés, en cat. ant. a penes es pot dir que *bo e* tingui ja el valor modern, i només s'observa l'especial freqüència de la combinació, que denuncia la tendència creixent a l'estereotipació moderna: en «liurar-voshe 2500 servents, *bons e triats*», Desclot, cap. 153 (NCL. v, 32.30), és versemblant que la idea de 'bo' en si, al costat de 'seleccionat', romangués ben sentida; i encara pot ser que Tarafa i Diago no s'allunyin gaire del sentit originari quan ens expliquen com el bisbe de Barcelona, en els anys 1346-61, dotà «la sua iglésia

dels quatre caps que vui té, de les santes --- Benigna y Lefana, *bons y guarnits* en plata» (BABL VI, 106).

Les primeres dades que ens proven la fossilització ja consumada es remunten fins als últims anys del S. XIV, en el *Llibre de les Dones* d'Eiximenis: «aquesta alta amor que tota és en Déu, en quant *bo e tota* és special de Déu; e axí de Déu que no per neguna altra via ne d'altre donador sinó sol d'Ell» (cap. 372, A, f° 253v1, = en B i I); i n'hi ha encara un altre passatge no gaire diferent en els caps. 300-350. L'ús del masculí *bo e* aariat amb un femení revela acf la consolidació d'una nove entitat gramàtico-estilística. No es devia haver arribat tan lluny en temps de Desclot però ja hi devia ser embrionàriament, jutjant per la reiteració de la frase «*bons e triats*» a v, 32.30, 34.7.

Ni avui, però, no s'ha arribat a abolir pertot la construcció a base de doble femení, ni quan ja és amb el sentit innovat i la pèrdua del sentit propi de *bo*; car almenys cap a la comarca lluganesa sentim encara, per exemple, *tinc una truita bona i feta* (Sora, 1934) o sigui 'ja feta, cuinada ja', i «és sortida la maleta perduda entre Solsona i Cardona, *bona i plena* de cabal lexicogràfic», Ant. M. Alcover (BDLC XII, 234), que és quasi (poc més emfàtic) que dir el mateix que 'plena' o més aviat 'ben plena': però ací no podem assegurar si es tracta de fraseologia verament mallorquina o bé de l'ús de les comarques Ter-Cardener, on es refereix el succés, car el que és a Mallorca (on, endemés, aquest gir només circula en la combinació *bo i ple*), el que se sol sentir és *bo i plena*, com pertot (BDLC VII, 300).

Després de l'Edat Mitjana és, però, quan aquesta construcció s'ha desenvolupat més ricament, i amb preferència marcada per a la construcció amb participis passius («sis lliures, y són per un burro ho ase *bo y enbastat*», fi S. XVI, Seu d'Urgell, *EUC*, 1933, 76) i també amb gerundis (*ja estava bo i acabant, bo i treballant cantava*, etc.), però també amb adjectius de moltes menes és això freqüent (*ja ho tenia bo i llest, bo i gelosa no deixava de fer-ne denteta tant com podia a les altres*). No hi ha comarca del català central on aquest ús no sigui ben vivaç, si bé els barcelonins solen trobar que és més propi del català comarcal: p. ex. Argullol (cap a 1880) trobava que el gran ús de frases com *treballar bo i dret, se'n va beure una copa bo i freda, hi portaven un home bo i mort* era propi del Pla de Bages (*L'Excursionista* I, 467). De tota manera el fet és que un escriptor tan ciutadà i conservador com el baró de Maldà se'n servia en frases com «Atlantes que lo aguanten al coll *voi arrupits*» (*Excursions*, p. 92).

Es tracta, com P. Fabra definia tan bé en les seves converses filològiques, d'un lleu mitjà de reforçament emfàtic d'un altre adjectiu o temps impersonal del verb, de vegades intensiu, altres vegades «mera falca», i d'això últim convé certament no abusar. Però, especialment en les comarques al Sud de la capital, la combinació pren el sentit d'un sinònim, sovint un poc atenuat, de 'gairebé', o 'si fa no fa, aproximadament': «com vostè ja ha donat el pas per l'harmònim, tot